

På spaning efter Rymdrörelsen

Åren 1984–1994 fanns en förening som först hette Svenska Rymdrörelsen men sedan bytte namn till Svenska Rymdsällskapet. Föreningen hade många entusiastiska och aktiva medlemmar på 1980-talet, men på 1990-talet tynade verksamheten bort. Vart tog rymdentusiasterna vägen?

av Ariel Borenstein

För Sverige i rymden!
På eftermiddagen 14 april 1984 samlades 120 rymdintresserade i Stockholm för att bilda en förening. Den fick namnet Svenska Rymdrörelsen. Entusiasmen var stor.

Rymdintresserade från hela landet hade mött upp. Man hade fått låna en raketmodul från Rymdbolaget och den ställdes ut i foajen tillsammans med planscher och tidningar. Två kända rymdprofiler deltog och höll var sitt föredrag.

Den ene var *Teknikmagasinets* chefredaktör Anders Palm. Den andre föredragshållaren var Eugen Semitjov som var en riktig superkändis. Han var vetenskapsjournalist, författare och serietecknare. Han blev en sorts mentor för föreningen. På det första mötet 1984 höll Semitjov ett föredrag på temat rymdkolonier.

Sammankomsten höll på ända till halv nio på kvällen. Då hade man beslutat om stadgarna, lyssnat på föredrag, tittat på film – och pratat mycket om rymden och framtiden.

Föreningen hade under sin storhetstid på 1980-talet ca 500 medlemmar, mest ungdomar. Det här var i rymdfärjornas barndom. Rymdintresserade hoppades på en snabb utveckling med rymdstationer, nya månlandningar och en stor svensk rymdverksamhet.

Hans Starlife och Hans Bernhoff var initiativtagare till föreningen. De nya rymdföreningar som fanns i USA blev förebilder, bland annat "L5 Society" som hade som mål att förverkliga rymdkolonier, samt Carl Sagans "The Planetary Society".

I en intervju jag gjort nyligen med Hans Starlife säger han:
– Det jag ville ha var inget smalt elitsällskap, utan en

innovativ folklig rörelse som kunde engagera folk i Semitjovs och Sagans mer populärvetenskapliga anda.

Rymdliv

Föreningens tidning hette *Space Life*. Den bytte senare namn till *Rymdnytt* och gavs ut fram till 1994. Av tidningarna, som jag läst på Kungliga biblioteket framgår tydligt hur föreningen blomstrar i några år för att sedan långsamt tyna bort. Nummer två av *Space Life* utkom i augusti 1984. Hans Starlife är redaktör och skriver:

"SR har fått en massa brev från rymdentusiaster över hela landet. Ni som har hört av er vill bli representanter, starta lokalföreningar, översätta artiklar, vara med i redaktionen och telefonservicen. Succé skulle jag vilja utbrista. Ert stöd bevisar att vår organisation ligger i tiden."

Lokalföreningar bildas eller planeras för Göteborg, Malmö, Norrköping, Lund, Ljungbyhed, Flen, Uppsala och Västerås.

Alla älskar rymden

I *Space Life* nummer tre, oktober 1984, blir det artiklar om bemannade flygningar, satelliter och framtida rymdresor till stjärnorna. Rörelsen håller en temadag 27 oktober 1984, "Sverige i rymdåldern", i ABF-huset på Sveavägen i Stockholm. Enligt reportage i tidningen är evenemanget välbesökt av medlemmarna, riksdagsledamöter, radioamatörer och pressen.

Hans Starlife och Rymdrörelsens ordförande Mikael Waltersson vid riksstämman 1987.

Space Life-numret december 1984 berättar om rymdfärjorna och konstaterar att ”USA planerar att återvända till Månen inom 25 år”.

1985 har International Astronautical Federation kongress i Stockholm och medlemmarna är på plats. Hans Starlife säger:

– Vi umgicks med både astronauter och kosmonauter, och arrangerade egna möten med kända amerikanska forskare, t.ex. SETI-forskaren John Billingham.

Föreningen har även nära kontakter med Svenska Rymdbolaget, numera SSC. En av styrelsemedlemmarna i föreningen, Ahrvid Engholm, berättade senare om detta:

– Sveriges första satellit, Viking, gick upp redan 1986. Vi var inbjudna till att beskåda uppskjutningen på länk, i Rymdbolagets kontor i Solna.

Men när journalisten Anders Palm kritiserar Rymdbolaget för deras tråkiga småprojekt i ett tal hos rörelsen blir det problem, berättar Hans Starlife.

”Jag vill ha en svensk på Uranus före år 2000”, sa Palm. Hans gillade uttalandet, och förstod precis hur Anders Palm kände det. Men för föreningen var det inte så lyckat, då Rymdbolaget naturligtvis tog ganska illa upp. En stor diplomatisk insats initierades omgående.

Film mot rymdlagen

1987 börjar några av medlemmarna spela in en film om den svenska rymdlagstiftningen, *Brottsplats rymden*. Den ska bli en protest mot att svenska medborgare är förbjudna att sända upp raketer i omloppsbana. Raketuppskjutningar är förbehållna den svenska staten eller personer/företag med statligt tillstånd.

– Den ökända ”rymdlagen” gjorde många i föreningen rejält upprörda. Det blev det stora samtalsämnet under lång tid, berättar Hans Starlife.

Filmen innehåller några actionsekvenser som slagsmål och en biljakt, koreograferade av några professionella stuntmen som föreningen hade kontakt med. Anders Pemer fick huvudrollen i *Brottsplats rymden*.

– Jag spelade en hacker som snodde information från satelliter i rymden. Eftersom han hade påverkat föremål som befann sig i rymden bröt han mot den svenska rymdlagen och häktades. Mot den bakgrunden klev Rymdrörelsen in i bilden och stödde honom och propagerade mot rymdlagen, berättar Anders Pemer.

Mitt under kalla kriget kunde oväntade möten ske, berättar Hans Starlife.

– Som den vänliga spionen från sovjetiska ambassaden, som kontaktade flera av oss i styrelsen och delade med sig av sina trycksaker om ryska rymdprogrammet.

Gärna i utbyte mot information om svenska samhället. Vi avböjde alltid – men behöll trycksakerna!

Eugen Semitjov avlider

I nummer 3 år 1987 hyllar tidningen föreningens hedersmedlem, Eugen Semitjov, som avled sommaren 1987. Föreningen instiftade Eugen Semitjov-priset att utdelas till personer som gjort stora insatser för svensk rymdfart. Priset kom att utdelas endast två gånger. Pristagare 1989 var Rune Rasmusson på företaget IBM. År 1990 hette pristagaren Kerstin Fredga, dåvarande

FOTO: PRIVAT

Hans Starlife bor nu i utlandet, men brinner fortfarande för framtiden i rymden.

Tidningen Space Life.

chef för Statens delegation för rymdverksamhet och senare generaldirektör för Rymdstyrelsen fram till 1998, numera pensionär. Hon erhöll priset för att hon ”propagerat för rymdfart i press och på TV”. Diplomet, ett collage med foto på Eugen Semitjov, en rymdfärja och en satellit, har hon kvar.

Hans Starlife lämnar uppdraget som chefredaktör för *Space Life* 1987 efter 22 nummer sedan starten. Av tidningen att döma börjar Rymdrörelsens nedgångsperiod under år 1988. Snabba byten av redaktör, man har svårt att få tidningen klar i tid. Layouten är enklare, det är färre artiklar om medlemsaktiviteter och man publicerar fler riktigt massiva, svårlästa artiklar.

Vid riksstämman 1988 är det dålig uppslutning. År 1989 fortsätter intresset att dala bland medlemmarna.

Vad var det som gick fel? Enligt Hans Starlife var medlemmarna redan från början oeniga om syftet för föreningen.

– Redan efter en vecka märkte jag att en kollega alltid talade om ”vi som gillar rymdteknik”. Rymdteknik var ett helt nytt ord för mig, men jag utgick ifrån att vi helt enkelt hade olika namn för vårt intresse. Senare insåg jag att vissa ville ha en smal teknisk förening. Andra ville ha utrymme för astronomi, flyg, UFO’s, Science Fiction, metafysik och allt möjligt.

Rymdsällskapets nedgång och fall

År 1990 får *Brottsplats rymden* äntligen premiär. Den visades på tävlingen ”Svensk smalfilm & Video 1990”, får hedersomnämmande och blir publiksuccé.

Men många medlemmar har tappat intresset för föreningen. Nästan alla aktiva finns nu i Stockholm. På årsmötet 1990 deltar endast styrelsen och två medlemmar.

Samma år kan man läsa i tidningen att ca 1 000 personer varit medlemmar under de gångna sju åren. 1991 byter man föreningens namn till Svenska Rymdsällskapet. Men när man vill hålla riksstämma i Lund 16 november är intresset så litet att den ställs in. Tidningen byter namn till *Rymdnytt* och sista nummer som finns dokumenterat på

Kungliga Biblioteket är från 1993.

Jag själv var medlem i föreningen 1993-94 och blev till och med vald till kassör på det sista årsmötet – varefter föreningen insomnade!

Historien om Rymdrörelsen var över. Ett tidens tecken, enligt Hans Starlife.

– Den tidiga rymdålderns pionjärande och sökande ut i ”det okända” byttes ut mot mer praktiska, jordnära tillämpningar av rymdtekniken. Den nya tidens rymdintresse var svårare att bygga en bred rörelse omkring. Rymden var inte längre ett äventyr utan ett affärsområde.

Föreningens mål och visioner är fortfarande relevanta, tycker Hans Starlife.

– Vi kanske var lite för naiva. Men föreningen kommer att för alltid vara en del av svensk rymdhistoria.

Upplöstes aldrig

År 2007 kontrollerade jag med Skatteverket om den ideella föreningen Svenska Rymdsällskapet fortfarande existerade. Föreningen hade aldrig blivit avregistrerad! Den fanns kvar som ett organisationsnummer och några dokument i en mapp. Enligt föreningens stadgar måste upplösning av Rymdsällskapet beslutas med kvalificerad majoritet vid två på varandra följande riksstämmor. Något sådant beslut har aldrig tagits, så då existerar föreningen ännu.

Kan Svenska Rymdsällskapet väckas till liv igen? Sveriges riksdag och regering verkar fortfarande inte förstå vilken nytta Sverige kan ha av att satsa rejält på rymdverksamhet. I USA finns många lobbygrupper på rymdområdet: National Space Society, Mars Society, m.fl. I Sverige kunde ett modernt Rymdsällskap fungera som en lobbygrupp. Och många medlemmar webbplats, Facebook och rymdevents skulle det dessutom bli kul! Intresserade kan höra av sig till mig på rymden@arielspace.se. *

ARIEL BORENSTEIN är rymdentusiast i Stockholm. Han driver hemsidan [Arielspace](http://Arielspace.com) www.arielspace.se där han samlar nyheter om den kommersiella rymdbranschen.